

القسام... آنگونه که من شناختم

گفت و گوی اختصاصی شاهد یاران با هیشم حقی

کارگردان سرشناس سوری



درآمد

هنرمندان نقش بسزایی در معرفی انقلاب‌های اصیل مردمی و چهره‌های انقلابی و گمنام تاریخ دارند، و هنر ابزاری است که به سیله آن می‌توان آگاهی و شناخت را در جامعه گسترش داد. هیشم حقی یکی از معدود هنرمندان متعهد سوری است که افزون بر کارگردانی سریال عزالدین القسام، ده‌ها سریال ارزشمند تاریخی کارگردانی کرده است. او در گفت و گو با شاهد یاران احساسات خود را در باره دستاوردهای موفقیت آمیز تولید این سریال کم نظیر تاریخی بیان داشته که با هم می‌خوانیم:

واقعی شیخ شهید عزالدین القسام را صادقانه و صحیح و آنگونه که بوده به افکار عمومی منتقل نمایم.

آغاز تولید را از چه سالی آغاز کردید؟

پیش از آغاز تولید، کار بررسی سناریو را در سال ۱۹۸۰ به طور جمعی آغاز کردم که این کار حدود ۹ ماه طول کشید. در بررسی سناریو سعی کردم با رعایت امانت داری و اخلاص در کار واقعیت‌های تاریخی آن مرحله را به نمایش بگذارم. گمان کنم دیدگاه‌ها و آینده‌نگری شیخ عزالدین القسام به من کمک کرد تا رویدادهای تاریخی آن مرحله را آنگونه که بوده بازنگری کنم. به طور مثال مواضع اصولی او نسبت به استعمارگران انگلیسی و صهیونیست‌های غاصب، و انتقادات تلخ و دردناک او از سازشکاران عرب و کسانی که به پابوسی انگلیسی‌ها می‌رفتند به من انگیزه داد تا صحنه‌های پویا و گویایی از منتقدان معاهده کمب دیوید و منتقدان صلح با رژیم صهیونیستی ارائه دهم. در این سناریو همچنین دیدگاه‌های طرفداران عملیات مسلحانه را به تصویر کشاندم. زیرا شهید القسام به روشنی به نبرد مسلحانه اعتقاد داشته است.

پس از بررسی و تکمیل طرح سناریو، کار آماده سازی تصویر برداری را آغاز کردم. مهم‌ترین مشکلی که در آن مرحله با آن مواجه شدم یافتن هنرمند مناسبی برای ایفای نقش شیخ عزالدین القسام بود. با وجودی که اسعد فضا هنرمند توانمند سوری را برای ایفای این نقش انتخاب کرده بودم، باز هم از این نگران بودم که آیا این هنرمند برجسته می‌تواند نقش القسام را به خوبی ایفا کند. بیم داشتم که اسعد فضا نتواند ماهیت انقلابی، پرخاشگرانه، بلاغت القسام و مهارت او را در زمینه سازماندهی و سازندگی انسان‌های انقلابی به نمایش بگذارد.

در این میان نگرانی اسعد فضا هم کمتر از نگرانی من نبود. او نیز چند ماه وقت خود را به بررسی شخصیت القسام اختصاص داد و به همین منظور با تعدادی از روحانیون و علمای دین و ائمه مساجد دیدار کرد تا

یک سریال دراماتیک یافتم، و با همکاری نویسنده و با مشورت با آقای حسن عویتی کارگردان تأثیر و نمایشنامه نویس سوری، تدوین این سناریو را به اتمام رساندم. کار تهیه این سریال را چه کسی بر عهده گرفت و بودجه آن از چه منابعی تأمین شد؟

بودجه تولید این سریال را سازمان آزادی بخش فلسطین و دولت قطر بر عهده گرفتند. هنگامی که به اداره تبلیغات فرهنگی سازمان آزادی بخش فلسطین مراجعه کردم و سناریوی این سریال را پیشنهاد نمودم و مسئولان آن سازمان موافقت‌شان با اختصاص نیمی از بودجه آن اعلام کردند، خوشحالی سراسر وجودم را فرا گرفت. در پی انتشار خبر تولید این سریال در مطبوعات،

خوانندگان ماهنامه شاهد یاران علاقمند هستند از انگیزه و جزئیات موافقت‌تان با کارگردانی سریال تلویزیونی عزالدین القسام آگاهی یابند؟

در حقیقت من از بسیاری از شخصیت‌های تاریخی جهان اسلام و شخصیت‌های انقلابی معاصر شناخت دارم و درباره تعدادی از آنان فیلم و سریال‌های تلویزیونی کارگردانی و تولید کرده‌ام. از چند دهه پیش از زندگی سراسر جهاد و مبارزه شیخ مجاهد شهید عزالدین القسام که در سوریه تولد یافت و در فلسطین به شهادت رسید مطالعاتی انجام داده بودم. به همین دلیل آرزو داشتم یک کار هنری که شایسته این شخصیت گرانمایه باشد انجام دهم.

شهید القسام را چگونه یافتید؟

از طریق مطالعات و پژوهش‌هایی که درباره این شهید انجام داده‌ام او را مردی شجاع و سازش ناپذیر یافتم که برای احقاق حقوق مردم از هیچ کسی و از هیچ چیزی ترس نداشت و به اصول و باورهای خود پایبند بود. اینگونه نبود که در خانه بنشیند و تئوری و شعار بدهد و مردم را به خیابان بکشاند تا قربانی شعارها و دیدگاه‌های او شوند و آنگاه او در مسند قدرت بنشیند و بر مردم حکومت کند. شهید القسام یک رهبر واقعی بود که در پیشاپیش مردم حرکت کرد و زودتر از نیروهای مجاهد گروه خود به شهادت رسید.

سناریوی این سریال را چه کسی نوشت؟

سناریوی سریال عزالدین القسام را استاد احمد دحبور نوشت. او اطلاعات فراوانی از یک مرحله تاریخی سرنوشت ساز که شهید القسام در آن می‌زیسته جمع آوری کرد. دقیق‌ترین جزئیات زندگی القسام و مجاهدان هم‌رمز او را در مصادر و منابع گوناگون جستجو کرد. هیچ اطلاعاتی را از قلم نیانداخت. به دیدار مردان بزرگسالی که معاصر شیخ شهید و انقلاب او بودند شتافت. پس از تکمیل سناریو و مطالعه ابعاد این داستان از جنبه‌های مختلف، آن را بهترین ماده خام برای تدوین

در بررسی سناریوی شهید عزالدین القسام سعی کردم با رعایت امانتداری و اخلاص در کار واقعیت‌های تاریخی آن مرحله را به نمایش بگذارم. مواضع اصولی او نسبت به استعمارگران انگلیسی و صهیونیست‌های غاصب، و انتقادات تلخ و دردناک او از سازشکاران عرب و کسانی که به پابوسی انگلیسی‌ها می‌رفتند به من انگیزه داد تا صحنه‌های گویایی از منتقدان صلح با رژیم صهیونیستی ارائه دهم.

نهادهای گوناگونی از جمله تلویزیون قطر و تلویزیون سوریه با من تماس گرفته و پشتیبانی مالی و تدارکاتی و لجستیکی خود را برای آغاز تولید اعلام کردند.

البته شروط مطلوب برای موفقیت این کار بزرگ همواره ذهن مرا دغدغه می‌کرد. ولی به هر حال کوشیدم چهره



شسیوه سخنوری و ارتباط با مردم را از آنان بیاموزد. اسعد فضا به اسناد و منابع موجود درباره مبارزات شهید القسام مراجعه کرد. همه این تلاش‌ها به این خاطر بود تا بتواند چهره این شخصیت و این شهید بزرگ را به نحو مطلوب نمایش دهد. امروز که به سریال شهید عزالدین القسام نگاه می‌کنم، احساس می‌کنم که اسعد فضا برای معرفی چهره واقعی شهید القسام چه بار سنگینی بر دوش داشته است. او نقش القسام را مخلصانه ادا کرده است.

همه اینها نشان می‌دهد که این شیخ جلیل القدر عزالدین القسام به رغم گذشت سال‌های طولانی از شهادتش ولی

با توجه به اهمیت آرمان فلسطین، قیام القسام را از لحظه ورود ایشان به فلسطین تا شهادت او در سال ۱۹۳۵ سوژه‌ای مناسبی یافتیم تا بدین وسیله ابعاد توطئه‌های دولت انگلیس و صهیونیسم جهانی را در خاورمیانه شرح دهیم. ملت‌های مسلمان منطقه صرفنظر از اختلافات مذهبی و گرایش‌های سیاسی‌شان همگی مخالف پیمان شوم انگلیسی‌ها با صهیونیسم بوده و هستند و القسام زود هنگام ابعاد خطرناک این پیمان را شناخته بود.

او همچنان در دل‌های آزادی خواهان تأثیر دارد. من نمی‌دانم که آیا روح پاک و عطرآگین القسام در همه مراحل تهیه سریال بالای سرمان بوده یا اینکه بازماندگان مراحل جهادگرانه او الهام بخش ما بوده‌اند. به هر حال سناریست، کارگردان، تهیه کنندگان و هنرمندان دست به دست هم دادند و این اثر به یادماندنی و در عین حال سخت و دشوار را تولید کردند. این نکته نیز فراموش نکنم که هنگام ضبط تصاویر این سریال شور و شوق بی‌ظنری سراسر وجودمان را فرا گرفته بود.

چه انگیزه‌ای موجب شد این سریال را تولید کنید؟
با توجه به اهمیت آرمان فلسطین برای ملت‌های مسلمان، قیام القسام را از لحظه ورود ایشان به فلسطین تا شهادت او در سال ۱۹۳۵ سوژه‌ای مناسبی یافتیم تا بدین وسیله ابعاد توطئه‌های دولت انگلیس و صهیونیسم

جهانی را در خاورمیانه شرح دهیم. در بررسی زندگی شیخ شهید به این نتیجه رسیدیم که ملت‌های مسلمان منطقه صرفنظر از اختلافات مذهبی و گرایش‌های سیاسی‌شان همگی مخالف پیمان شوم انگلیسی‌ها با صهیونیسم بوده و هستند و القسام زود هنگام ابعاد خطر این پیمان را شناخته بود. او همچنین در برابر مسیحیان فلسطین ابراز دوستی کرد و آنان را با مشارکت در مبارزه مسلحانه بر ضد دشمنان این سرزمین فراخواند. افزون بر آن ملیت‌های سوری، مصری، مغربی و فلسطینی در جنبش انقلابی او حضور داشتند و هیچ تفاوتی میان‌شان وجود نداشت. القسام در همان حال بر ضد سازشکاران محلی که با انگلیسی‌ها همکاری می‌کردند، ایستاد و بی‌طرفی آنان را به شدت نکوهش کرد. زیرا سازشکاران از نداشتن نگرش روشن و آگاهانه و دشمن شناسی واقعی رنج می‌برده و همواره عامل ناکامی و سردرگمی قضیه فلسطین بوده‌اند.

شهید القسام در زمینه رویارویی با سازشکاران به نوعی با حزب الاستقلال روابط دوستانه برقرار کرده بود و اعضا و هواداران این حزب را همواره به شرکت در جهاد و عملیات مسلحانه فرا می‌خواند. با وجودی که تربیون مسجد جامع الاستقلال پایگاه اطلاع رسانی و جهادی حرکت شیخ عزالدین القسام را تشکیل می‌داد، ولی سازمان سری و دقیقی که از جوانان مجاهد تشکیل داده بود او را برای آغاز نبرد هم‌زمان با اشغال‌گران انگلیسی و یهودیان مهاجر رهنمون ساخت. او ضمن ایجاد یک سازمان قوی و نفوذ ناپذیر، توانست امکانات مالی و تسلیحاتی برای این سازمان را فراهم کند. چنانچه اسناد و منابع تاریخی قیام القسام را بازنگری کنید، راهکار انقلابی، توان سازماندهی، رعایت پنهان‌کاری، بلاغت و سخنوری ایشان، شما را شگفت زده می‌کند. او همواره این حدیث شریف را به زبان می‌آورد که «در همه کارها پنهان‌کاری را رعایت کنید».

در مراحل تولید این سریال به طور مشروح درباره جبهه مشترک دشمنان القسام متشکل از انگلیسی‌ها و صهیونیست‌های افراطی و میانه‌رو بحث کردم و نشان دادم که اختلافات سیاسی و تفاوت دیدگاه‌های عوامل تشکیل دهنده این جبهه ظاهری است، و همه آنها در غصب سرزمین و غارت و کشتار ملت‌های منطقه متحد و یکپارچه هستند. همچنین به ماهیت پلید خیانت‌کاران عرب که با دشمن همکاری می‌کرده‌اند اشاره کردم. در این زمینه احمد بیگ را عامل و همکار اشغال‌گران انگلیسی معرفی کردم که راه خیانت به میهن و همکاری با صهیونیست‌ها را ادامه داد.

برای آغاز کار فیلمبرداری با چه مشکلاتی مواجه بودید؟

مشکل اصلی‌مان این بود که تولید چنین سریالی برای تلویزیون‌های کشورهای عربی یک کار استثنایی و نامتعارف بوده است. زیرا این کار به صحنه‌های فراوانی از تظاهرات

و زد و خورد و اعتصابات و اعتراضات گسترده نیاز داشت. مشکل دوم فراخوانی هر چه بیشتر هنرمندان نقش اول و دوم بود. برای اینکه حق شهید القسام و یارانش را خوب ادا کرده باشیم، بهترین هنرمندان را گزینش کردم.

در هر حال با امکانات محدود کار فیلمبرداری را آغاز کردم. به مدت ۵۱ روز در داخل استودیو فیلمبرداری شد. فیلمبرداری در برخی شهرها و روستاهای سوریه حدود یکماه طول کشید. گروه به طور شبانه روزی کار می‌کرد تا سریال را در موعد مقرر تحویل تهیه کنندگان دهد. تلویزیون قطر که نیمی از بودجه سریال را تأمین کرده بود تصمیم داشت در اولین ماه مبارک رمضان آن را پخش کند. به شما بگویم که گروه هنگام فیلمبرداری به هیچ وجه احساس خستگی نکرد، و من این سریال را بهترین کار هنری‌ام می‌دانم.

فراموش نکنم که تلویزیون سوریه و بسیاری از ادارات دولتی و نظامی به ما کمک کردند. بنسدر لاذقیه همه امکاناتش را در اختیارمان قرار داد تا صحنه‌های بندر حیفا را در آن ضبط کنیم. استانداری طرطوس بازار شهر را در اختیارمان گذاشت تا صحنه‌های بازار حیفا را در آن ضبط کنیم. وزارت دفاع انواع امکانات نظامی از قبیل سلاح‌های فرسوده و مواد منفجره تقدیم کرد. در تولید سریال شهید عزالدین القسام بهترین هنرمندان و فیلمبرداران و مهندسان سوری، فلسطینی، مصری و قطری شرکت داشتند و توانستند یک اثر هنری در شأن این مجاهد قهرمان ارائه دهند.

از تولید و پخش این سریال حدود ۲۵ سال گذشته است. اکنون چه احساسی نسبت به شهید القسام دارید؟

در داستان و سرگذشت شهید عزالدین القسام آنچه پیش از همه مرا شگفت زده کرده این است که قیام سراسری ملت فلسطین (۱۹۳۶-۱۹۳۹) از مراسم تشییع پیکر او آغاز و به نام قیام و انقلاب القسام نامیده شد. با وجودی که القسام حدود ۳ ماه پیش از آغاز انقلاب به شهادت رسید ولی حضور معنوی ایشان در این انقلاب چشمگیر بود. امروز نیز نام شهید شیخ عزالدین القسام در مبارزات خستگی ناپذیر ملت فلسطین حضور دارد و در وجدان نسل‌های آینده نیز حضور خواهد داشت. نمی‌دانم با ساخت این سریال توانستم حق این شهید بزرگ را بخوبی ادا کنم یا نه. ولی به هر حال کوشیدیم تا جایی که امکانات فراهم بود اندیشه و راهکار او را به تصویر بکشیم. اگر در حق ایشان کوتاهی کرده‌ام از محضرشان عذر خواهی می‌کنم. من مطمئن هستم که نویسندگان و هنرمندان بسیاری در آینده درباره زندگی این شخصیت بزرگ آثار هنری فراوانی تولید خواهند کرد. ■



اربعین کلام به سری فلسطین اسرائیل